

INTERJÚ

Egy véletlen folytán vetődött Szegedre, és örökre ott ragadt. Király Levente nem csak abban egyedülálló, hogy vidéki teátrumból lett a Nemzet Színésze, Kossuth-díjas, az MMA akadémikusa. Az ő szakmájában az is ritkaságszámba megy, hogy egy színész egyetlen társulatban töltse egész pályáját. Főrendezők jöttek, igazgatók mentek – Király Levente maradt. Városképi jelenségnek – akit Švejk-alkításának idején szobor formázott az egykori Tanácsköztársaság-emlékmű épp szabaddá vált talapzatán, de akit mind a mai napig bárki, bármikor megállíthat belvárosi sétája közben. Ő a régi vágású, Sztanyiszlavszkij-féle, átélős színészet egyik utolsó követe a kérészéletű rendezői divatok forгатagában. Akivel néhány perc alatt arra is rádöbentünk, mennyire félrevezető a színészmesterség évszázados jelképe, a kettős álarc. És aki új értelmet ad az elkoptatott fordulatnak, miszerint a színház „a pillanat művészete”. Közel kétszázötven alakítás után nemrégiben vonult vissza, hogy öt lányunokájának és emlékeinek éljen.

„Pizkosul meg kell halni”

Beszélgetés Király Leventével, a Nemzet Színészevel

Ha egy író vagy egy költő számot vet az életművével, könnyű a dolga: ott vannak a kötetek vagy legalábbis a gépelt oldalak. Szobrásznak, festőnek esetleg a törzsanyaga. A többi galériák, gyűjtemények falain függ. A színész a legképlékenyebb anyagokból dolgozik. Lélekből, időből... Mi marad belőle?

Szó szerint ez a helyzet. Hisz a színművészet: embernek ember által való ábrázolása. Ami ahhoz a kérdéshez vezet: mi is az, hogy „átélés”? Amikor az ember fiatalként elkezd, bennünk van az „ide nekem az oroszánt is” érzése. Példának okáért az, hogy fiatalként eljátszani akár egy öregembert is. Kicsit korosabban, hogy eljátszani egy fiatalembert. Tehát hogy a színész minél több lehetőséget előhozzon a saját testéből. „S mindenkit sok szerep vár életében, amelynek hét felvonása a hét kor” – ahogyan Shakespeare fogalmaz. A színművészet titka abban áll, hogy a színésznek, miközben a saját testéből építkezik, a néző elhiggye, hogy egy élő embert lát. Nem egy festményt, nem egy szobrot.

Az átélés eszerint nem is nevezhető ábrázolásnak?

Így van! Ebben áll „a pillanat művészete”. Sosem szerettem az olyan kollégákat, akik külsőséges eszközökkel, üres rutinból oldották meg a feladatukat. Az átélés ennek az ellenkezője! Ha kell, sírok-zokogok, de ha kell, úgy kacagok, hogy ott többé nincs különbség a művész és a civil ember kacagása között. Ne tűnjék nagyképűségnek, de ezt a képességet sokan irigvelték is tőlem. Jobban, mint a Kossuth-díjamat...

Ennek jegyében félrevezető a színművészet ősrégi jelképe, az álarc. Hiszen a színész a saját arcait mutatja a nézőnek.

Számomra ez az eszmény! Régi tapasztalatom, hogy ha túl hangos a nézőtér, az nem jó. Mert ha a színésznek odafront, a színpadon sikerül az átélés, olyankor odalent, a nézőtérén csönd van. Mondok erre egy egészen szélsőséges példát. Amikor a *Hegedűs a háztetőn*t bemutattuk, Szege-den járt Nizza polgármestere. Annyira az előadás hatása alá került, hogy meghívott minket, játsszuk el ott is. Csak hát a darab java része prózában zajlik. Azt mondták, ez nem okoz gondot, majd kivetítik a francia fordítást. Ettől még inkább eltöltött a kétség: hogyan játsszak úgy, hogy a közönség közben nem is engem néz, hanem a szöveget

valahol a színpad fölött? És láss csodát: ahogy egyszer lenézek a nézőtérre, azt veszem észre, hogy senki sem figyel a föliratokra. Mindenki engem néz. Holott egy árva szót sem értenek abból, ami elhangzik! Ha létezik átélés, hát ez lehet az. Ettől ér valamit az egész színművészet.

Mindez fölvet egy sarkalatos kérdést. Kinek játszik a színész? A közönségnek vagy saját magának?

Legelőször is a nézőnek kell játszani! Elkezdődik az előadás. A nézőtér még morajlik. Akkor az ember bemegy, és a nézőtér észrevétlenül elhalkul. Ez másképp nem történhet meg, csak ha a néző elhiszi, hogy a színész az a valaki, akit eljátszik. A nézőnek erre van szüksége – ezt bizonyítja, hogy minden civilizáció megteremtette a maga színművészetét. Ami pedig a mi színháztörténetünket illeti: gondoljunk csak bele, mekkora fejlődés zajlott le, míg az egyszerű szövegmondástól eljutottunk oda, hogy ha a színész jól végzi a dolgát, a színpadi pillanatban senki sem gondol arra, hogy egy harmadik személy, egy szerző szövegét mondja. Ettől művészet a színművészet, és ezért nem lehet csak úgy lacafacázni, komédiázni a színpadon. Sok kolléga abban a tévhitben él, hogy ő a középpont. Csakhogy ez tévutakra vezet! Ha az alakítás nem a szívben születik, nincs benne a gondolatban, és nem jól jön ki a szájon, az egész nem ér semmit.

Ez a hitvallás kétszázötvenhat szerepben segítette sikerre Király Leventét. Méghozzá egy vidéki színházban, aminek minden hátránya mellett óriási előnye, hogy a legkülönbébb műfajokban helyt kell állni.

Ötvenhatban diplomáztam. Gyakornokként együtt állhattam a Nemzeti színpadán a Madách akkori igazgatójával, Ladányi Ferencsel, aki Peer Gyntöt alakította. Úgy hozta a sors, hogy sokat beszélgettünk. Hívott a Madáchba. Csakhogy nem tudtam, hogy egy új rendelet szerint minden friss diplomásnak vidéken kell elkezdenie a pályát. Kis híján a diplomámba került, hogy már előzetesen elígérkeztem, úgyhogy a végén örülhettem, hogy valahol egyáltalán szóba állnak velem. Így kerültem Szege-dre. Megszerettem a várost, a város is megszeretett engem, így aztán később bárki hívott bárhová, nemet mondtam. És valóban mindent játszottam: komédiát, drámát, szatírárt, operettet – épp csak operát nem énekeltem... Páran megkérdezték, hogyan intéztem el magamnak a Jászai- és

a Kossuth-díjat meg a többi. Semmit nem intéztem. Ha az ember teszi a dolgát, és jó a társulat, jó a közönség, valahogy szépen alakulnak a dolgok.

Egy színész életét az is nagyban alakítja, hogy milyen rendezőkkel találkozik a pályán. Az osztályfőnök Szinetár Miklóstól és Sándor Jánostól, Ruszt Józseftől hosszú út vezet Szikora Jánosig, Bodolay Gézáig, Teli-hay Péterig és Zsótér Sándorig, aki az ideális színészeként beszél Király Leventéről. Nem vet föl nehézségeket a színházi iskolák és látásmódok eltérése?

Számomra az okozott nehézséget, amikor egy rendező nem akart teret engedni az átélő színésznek. Ha a kezemre, fejemre, lábamra volt szüksége, nem rám. Ha marionettként tekintett a színészre. Akadt rendező, aki ki is mondta: nem kell mindent mindig átélni. Csakhogy a tapasztalatom szerint a néző csak akkor éli át, amit lát, ha a színész is átéli, amit játszik. Ha a szerep úgy él, mintha csakugyan élne. Úgyhogy nagy ravaszul a visszajára fordítottam a dolgot, és ilyenkor igyekeztem azt a valakit át-

élni, aki nem élheti át a szerepét. Az embernek ember által való ábrázolása csak úgy megy, ha együtt tud maradni az alakítással. Ha működik a színész teste, az agya, a beszédtechnikája és a többi. Amiatt döntöttem úgy, hogy visszavonulok, mert nem akartam megérni, hogy már ne legyek képes átélni a szerepet. Az embernek tudnia kell, meddig bírja. Nem játszhatom arra, hogy elég bemennem, máris kitör a taps.

Ha egy színész ennyi szerepet átélt pályája során, vele marad valami ezekből az alakításokból? Beépül a személyiségébe egy-egy gesztusuk, gondolatuk?

Arra kell nagyon vigyáznunk, hogy ha hasonló szerepet alakítunk, az ne hasonlítson a korábbira, hanem valami újat hozzon elő önmagunkból.

Milyen viszonyban van az átélés minden előadó-művészet alapeszközével, a rögzítéssel?

A legfontosabb, hogy a próbafolyamat során lépésről lépésre építkezzünk. Nem szabad a legelején elérni a teljes

Király Levente otthonában, a Kossuth-díjhoz kapott emlékszoborral, 2023. július 4.
Fotó: Frank Ivett

átélést. Ki kell próbálni egy sor helyzetet, megoldást, és végül a legjobbat rögzíteni. Sosem szerettem, ha valaki mindig, mindent eltúlozva akar játszani. Azt a próbák során le kell faragni, és mire a darab elér a bemutatóig, attól fogva nincs helye a kísérletezésnek.

Mi óvja meg a színészt attól, hogy manírossá váljon?

Higgye el önmagáról és a nézőről, hogy amit átél, az elhihetővé válik. De ez lehetetlen, ha mindennap másképp éli át! Egyszer kell nagyon megcsinálni, és utána mindig ugyanúgy átélni. Enélkül szétcsúszik az egész előadás.

Nézzünk egy gyakori példát. A színész a darab elején hősszerű, a darab végére tragikus hőssé válik. A színész jól tudja ezt. A színpadon átél pillanatban is tudhatja?

Semmi esetre sem! A pillanat művészetének mondana ellen, ha már az elején azt játszom el, hogy a végén borzasztó sors vár rám. Az ember tudja, hogy bekövetkezik majd a drámai fordulat, de semmi pénzért sem szabad előre meghalni! Amikor a darab eljut addig a pontig, akkor viszont piszkosul meg kell halni. Emiatt is gondolom, hogy bizonyos idő után az ember ne akarjon eljátszani egy olyan szerepet, amire a teste és belseje már nem teszi képessé. Ezért is kell tudni abbahagyni.

Hadd mondjak ellent: Hubay Miklós darabjában, az Ők tudják, mi a szerelem című előadásban a nyolcvan fölött járó Király Levente a húszévesek huncutságával játszotta el a szerelmes Berliozt...

Ilyen is van, hogy az ember erőszakot tesz magán, és akkor, nocsak...

Biztos, hogy ez erőszakot tesz? Zsótér Sándor azt mondta, azért a kedvenc színésze Király Levente, mert minden pillanatban élvezi, hogy játszhat.

Így valahogy... Csakugyan mindig élveztem a színjátszást, ugyanakkor mindig nagyon komolyan vettem az átélést. Még ha olyan szerepet kellett eljátszanom, ami nem igazán volt nekem való, azt is addig csűrtem-csavartam, hogy elhíhető legyen: én vagyok az.

Mi a megoldás akkor, ha a színész olyan szerepet kap, amivel sohasem tudna azonosulni? Vagy ha rosszul megírt darabot osztanak rá?

Az a megoldás, hogy úgy kell átélni: te rohadt disznó vagy, én meg jó ember. Rosszul megírt szerepből is lehet talán jót kihozni, minthogy a színész dolga az, hogy megoldja

a szerepet. Igaz, ami igaz: volt, amikor nehéz szívvel mentem be előadásra. De ha bementem, nincs mese: el kell játszani a szerepet, akármit gondolok is róla. Az emberi test, az emberi gondolat és az emberi szó eszközeivel átélni a szerepet. Semmi más nem számít.

Mindannyiunk életében áthidalhatatlan ellentmondás feszül a fiatalkori tettekrekeszség és az érett kori tapasztalat között. Ha végigtekint a „házi galériája” képein, van, amit másképp oldana meg mostani tudásával, mint egykoron?

Volt, hogy eszembe jutott: „édes jó Istenem, milyen hülyeséget csináltam ebben vagy abban a szerepben!” Ha megadatott, hogy újból eljártsszam, tudtam korrigálni. Mindig az a legfontosabb, hogy olyan legyen az alakítás, amilyennek még senki sem csinálta, de amilyennek én meg tudom csinálni.

Szegedi színészként maradt egy lehetőség együtt játszani az egykori mesterekkel: a Szabadtéri. Básti, a legendás Major-féle Tragédia... Manapság erre nemigen adódna mód. Mintha elveszett volna a színészóriások generációja.

Az óriásokkal találkozni mindig nagyon érdekes volt. Emlekszem, ahogy Básti mondogatta: „Na, Levente, te egész jó vagy!” Hogy miért nincsenek ma nagy színészlegendák? Egy Páger, egy Básti, egy Bessenyei, egy Sinkovics? Nagy egyéniségek voltak, nagyon tudták a szakmát. Ma más szelek fújnak, de erről keveset tudok. Azt tudom: bárki bármit mond, a színésznek át kell élni.

Ez azt is jelenti, hogy a színésznek annyi élete van, ahány szerepe? A jó alakításhoz olyasmit is át kell élnie, amit sohasem élhetne át?

Hogyne! Ezért is lehetetlen, hogy egy igazi színész csak úgy odadobjon egy alakítást. Benne kell lenni a darabban, és nem „játszani”. Nem azt kell megmutatni, hogy mekkora színész vagyok. A szobrász, a festő elkészíti a művét, és az ott van. A színésznek abban az egyetlen pillanatban kell megalkotnia a művet. Átélés nélkül ez lehetetlen.

Komédiázás, szerepjátszás, alakoskodás – sorolhatnánk a színművészet kifejezés szinonimáit. Mindent egybevetve szakma ez vagy afféle passzió?

Embernek ember által való ábrázolása. Elindul a szívben, jön föl, hogy az agyon át szavakká váljék. A benső és a gondolat kimutatása. Nem passzió. Kemény szakma.